

25-27 Haziran tarihlerinde Vesayet ve Demokrasi konulu Abant Toplantısı'na katıldım. Toplantı öğreticiydi, katkılar yüksek düzeydeydi ve bir toplumsal mutabakatın nasıl oluşabileceğinin güzel ve umut verici örneğiydi. Bu yazı bu Abant'tan mülhem.

Vesayet sistemi olarak adlandıran ve toplantıya katılanların karşı olduğu sistemin özellikleri genel olarak şöyle: devlet katında (ordu, yüksek yargı gibi) bazı kurumların bazı kesimleri anayasa ve yasalara saygı göstermiyor ve çeşitli bahanelerle seçmenin siyasi tercihlerine karşı çıkıyor. Bu tutum darbelere başvurmaya ve rakip ve düşman olarak algıladığı kimseleri ezmeye, hatta yok etmeye kadar varıyor. Kısacası demokrasi karşıtı bir davranış sergileniyor. Bu görüşe katılmakla birlikte “vesayet” sözü ve açıklayıcı modeli konusunda bir yorumda bulunmak istiyorum.

Bu vesayet sistemini bazı siyasi partiler (örneğin CHP) ve halkın bir kesimi de istiyor ve destekliyor. Çağdaş bir toplumun “vesayet” istemesi kendi başına bir paradokstur. Bu kesim toplam nüfusun yaklaşık %20-30u kadardır diyelim ve bu oran tabi ki çok yüksektir. Yani bir oligarşiden söz etmemiz olanaklı görünmüyor. Başka türlü söylesek, halkın bütünü üstünde bir vesayet söz konusu değildir halkın *bir kesimine* karşı böyle bir tutum söz konusudur. Durum böyleyse çözüm yalnız “devlet katındaki bazı kurumlara” karşı çıkılarak bulunmayacak, toplum içinde yaygın olan bir anlayışı değiştirerek de sağlanacaktır.

Toplantıda da söylendiğine göre vesayet sisteminden yararlanacaklarına inanan ve vesayetin sıkıntılarının yalnız “öteki tarafta” yaşanacağını algılayan toplum kesimleri var. “Vesayet sistemini” savunanlar bunu zaten bu yüzden yapıyor; karşı çıkanlar da bu sistemden zararlı çıktıklarından dolayı rahatsızlar. Yani bir ihtimal, bugün sistemden şikâyetçi olanların söz konusu devlet kurumlarını kontrol edebilecek duruma geldiklerinde aynı sistemi kendi lehlerinde kullanacakları da akla geliyor. Bunun bir iki işareti görmüyoruz değil. Örneğin üniversitelerin vesayet altında olduklarını, rektörlerini seçemediklerini, rektörlerin Cumhurbaşkanı tarafından tayin edildiklerini ileriye sürüp şikâyetle bulunanlar, fırsatı ele geçirdiklerinde, aynı “vesayet” sistemini sürdürdüklerini görüyoruz. %10 baraj yordamıyla Meclis'in “kontrol altına” alınmasını eleştirenlerin de bu sınırlamayı değiştirme fırsatı doğduğunda bunu yapmamaları ikinci bir işarettir.

Katsayı saplantısı

Aslında temel sorun, bir vatandaş-devlet ilişkisi, vatandaşlar arasında eşitliği sorunu, kısacası, bir rejim ve demokrasi sorunudur. Kimilerince bütün vatandaşlar ve oyları eşit sayılıyor. Örneğin bir CHP oyu bir AKP oyundan daha değerli sayılıyor. Bir BDP oyu ise her ikisinin de oldukça altında kalıyor. Bu anlayışın meşruiyeti vatandaşlar arasında bir değerler skalası oluşturarak “sağlanıyor”: göbeklerini kaşıyanlar, cahiller, laik olmayanlar, etnik açıdan “normal” sayılmayanlar vb. daha değersiz vatandaş olarak algılanıyor. Bazı kafalarda, herhalde bilinçaltılarında katsayılar var. Seçmenlerin oyları muhayyel bir biçimde bu katsayılarla çarpılırsa uygulanmak istenen sistem ve siyasi temsil gücü de açıklık kazanacak. Bir an için şu formülü düşünün: 3CHP, 0.5AKP, 1MHP, 0.2BDP. Partilerin aldıkları oyları (diyelim %20, %40, %15, %8dir) bu katsayılarla çarptınız mı elde edilecek Millet Meclisi şöyle oluşur: CHP %60, AKP %20, MHP %15, BDP %1.6, ötekiler de %3.4. İşte ideal Meclis! Rejim kurtuldu!

Ama mevcut seçim sistemi ve “demokrasi” yüzünden, “mecburen” oylar eşit sayılıyor ve bu katsayılar kullanılmıyor! Ama başka mekanizmalar devreye girerek ideal Meclis’in sağlanmasına çalışılıyor. Parti kapatmalar, siyasi yasaklar ve %10 barajı katsayıların işlevini üstleniyor. Yasal olarak olmasa da pratikte (içselleştirilmiş olan) katsayılar hayatımıza girmiş oluyor. Bazı çağdaş demokrasilerde de sistem dışında bırakılan siyasi güçler vardır. Örneğin bazı ülkelerde ihtilalci komünistler veya faşistler siyasi yasaklıdır. Ancak bu ülkelerde yasaklılar ve dışlananlar küçük azınlıklardır veya en azından azınlıktırlar. Oysa Türkiye’de dışlanmak istenenler çoğunluğu oluşturmakta veya en azından toplumun çok büyük kesimleridir. Olaya bu açıdan bakıldığında temel sorunun sistem konusunda bir konsensüsün oluşmadığıdır. Kimlerin sistem içinde kimlerin dışında tutulacağı konusu hala açıktır. Bu konu samimiyetle ve alenen konuşulmamakta, böyle bir sorun yokmuş gibi davranılmakta ve bir yanda “herkes eşittir” edebiyatı yapılırken yasal ve idari cambazlıklarla ve yasa dışı girişimlerle katsayıların uygulanmasına çalışılmaktadır.

Ama bu konuda neden bir toplumsal mutabakat sağlanamıyor? Çağdaş demokratik ülkelerde bu konularda asgari müşterekler temelinde toplumsal mutabakat saplanmış ve kimlerin hükümet kurup ülkeyi yönetme hakkına sahip oldukları konusu halledilmiştir. Bu mutabakat ise yüzlerce yıl sürmüş mücadelelerden, çatışmalardan sonra ve bir sıra burjuva devrimleri ve girişimleri sonucunda elde edilmiştir. Bu sürecin en önemli sonucu vatandaşlar arasında, en azından yasalar karşısında var olan eşitliktir. Türk toplumu bu açıdan daha gelenekseldir. Bir an şu hiyerarşiyi düşünün: Ahmet, Ahmet Abi, Ahmet Amca, Ahmet Usta, Ahmet Bey, Ahmet Efendi, Ahmet Beyefendi, Ahmet Paşa; ve bu sıfatlar unvan yasağına rağmen yaygın biçimde kullanılmaktadır. Üzücü olan bu sıfatları taşıyanlar toplum içinde “layık oldukları” özel bir yer de tahayyül etmektedirler. Yani eşitsizliği kabul etmişlerdir.

Demokratikleşme sürecini aslında uluslaşma süreci olarak da görebiliriz. Bu süreç içinde sağlanan mutabakat “ulus/millet” denen halkın eşitliği üstünedir. Oysa Türkiye’de yaşanan en büyük sorun da bu noktadadır. Vatandaşlar arasında eşitlik kağıt üstünde kalmıştır. Kimi zaman

din, kimi zaman mezhep farkı, kimi zaman dil farkı, kimi zaman yaşam biçimi farkı ileriye sürülmekte ve bu temelde eşitlik sorgulanmakta veya doğrudan tanınmamaktadır. Bu durumu “vesayet sistemi” olarak algılasak sistemi ve temel orunu anlamadan, hedef ve hasım olarak yalnız çıkarlarımıza karşı çıkan kurum ve kişilere karşı çıkarız. Ve o engelleri aştığımızda aynı eşitsizlik sistemini değiştirmeden sürdürebiliriz. Yukarıda rektörler seçimi örneğini verdim. Biz seçimin aksaklığının temel nedenini seçimi yapanın halktan kopmuş, halka saygısı olmayan kimse olmasında gördük. Ve “biz öyle olmadığımıza göre” anlayışıyla bizim yaptığımızın da farklı olduğunu vehmettik. Oysa olaya, rektör seçimine katılanların hakları açısından baksaydık, yani vatandaşlar arasından eşit hak, saygı, ve hele demokrasi açısından baksaydık, bizim hoşumuza giden kimseyi tayin etmek aklımızın ucuna bile gelmezdi.

“Vesayet” söylemi ve modeli sorunu sağlıklı bir biçimde görmemizi engelliyor. Mesele halka saygılı olmak, onun yanında olmak, onun duygu, inançlarını paylaşmak ona vasi olmamak değildir. Bu tür duygusallıklar fena değil belki ama sorunlara deva değil. Vatandaşların – inançları, dilleri, siyasi görüşleri vb. bir yana - eşit hakları olduğunu görmemizdir. Ve hele her birimizin üstün bir yanımızın olmadığını kabul etmemizdir. Çünkü “vesayet sistemi” dediğimiz uygulamanın altında yatan temel anlayış kimilerinin kendilerine bir üstünlük vehmediyor olmalarıdır. Kimileri bilim aracılığıyla doğruyu bildiğini savunuyor (Kemaliz, Marksiz-Leninizmin bilimsel sosyalizmi adına; yani bildiğimiz pozitivizm); kimileri dini inanç ve kutsal metinlerin vakıf olduğundan doğru yolda olduğuna inanıyor (İran’da bunun bir örneğini görüyoruz ve buna “Doğu pozitivizmi” diyebiliriz), kimileri de halk tarafından sevildikleri ve seçildikleri için kendi seçeneklerinin tek doğru olduğunu inanıyor.

Bu üç anlayışın ortak yanı bu insanların kendilerini, seçmenin görüşünden bağımsız, bir “doğrunun” sahibi görmeleridir. Bu yöneticilerin davranışları artık demokratik ve insan haklarına saygılı olama eğilimi sergilemeye başlar. Konjonktür bu biçimde yorumlanırsa sorun “vesayet” değildir, demokrasi eksikliğidir; ve siyasi partilerle ve kurumlarla sınırlı değildir. Daha geniş, daha derin toplumsal bir olgudur. Böyle bir model hem olanları yorumlama hem de çözüm üretme açısından daha işlevlidir sanıyorum. Ayrıca kişi ve birey olarak her birimizin davranışlarımızı anlamamız açısından da daha yararlıdır.

*